

Uwagi do wykazu proboszczów parafii p.w. św. Jakuba Apostoła w Sączowie

Nie udało się opracować pełnego wykazu proboszczów sączowskich, z zamkniętym katalogiem osób, które sprawowały funkcję proboszczów na przestrzeni całych 800 lat istnienia parafii w Sączowie. Na przeszkodzie stanął przede wszystkim brak materiałów źródłowych z okresu pierwszych dwóch stuleci istnienia parafii. Jak idzie o kolejne dwa stulecia, to istotną trudnością stało się przewertowanie i odnalezienie wszystkich zapisków dotyczących parafii w Sączowie. Prezentowany wykaz proboszczów z całą pewnością nie jest zatem kompletny. Wydaje się pewne, że - prędzej czy później - uda się odnaleźć kolejne informacje, które wzbogacą dzisiejszą wiedzę w tej kwestii.

Nie udało się także opracować wykazu zawierającego daty brzegowe sprawowania funkcji przez każdego ze znanych proboszczów. W wielu przypadkach, szczególnie tych sprzed wielu wieków, udało się odnaleźć zaledwie pojedynczy zapis o zdarzeniu, w którym brał udział ówczesny pleban. Jednak na tej podstawie nijak nie można ustalić od kiedy, do kiedy, był proboszczem. Dlatego w prezentowanym wykazie, w wielu przypadkach, daty sprawowania funkcji proboszcza przez kolejnych księży - nie „zazębiają się”. W tej materii przyjęto w wykazie pewien klucz graficznego wyróżnienia, a mianowicie: w przypadkach, w których znana jest data objęcia parafii i data jej opuszczenia zastosowano zapis „od roku do roku”. W przypadkach, w których nie jest znany rok objęcia (opuszczenia) parafii, a znany jest jedynie rok (lub lata) wzmianki o proboszczu - zastosowano zapis „rok” (lub „rok - rok”).

Niniejszy wykaz proboszczów sączowskich został opracowany na podstawie informacji pochodzących z selektywnie wybranych źródeł, takich, którym można było przypisać atrybut wiarygodności. Wykorzystano przede wszystkim odnalezione, dające rękojmię wiarygodności, zapisy ze źródeł archiwalnych: z akt oficjała i wikariatu generalnego diecezji krakowskiej (*Acta Officialia*) oraz akt czynności biskupich tej diecezji (*Acta Episcopalia*), z akt konsystorza generalnego części diecezji krakowskiej w Królestwie Polskim tyczących się kościoła w Sączowie, z akt metrykalnych parafii w Sączowie. Na przestrzeni wieków zmieniała się struktura diecezjalna Kościoła w Polsce, co skutkowało także zmianami przynależności parafii w Sączowie; parafia należała najpierw do diecezji krakowskiej, potem kolejno do diecezji: wrocławskiej, kieleckiej, krakowskiej, kielecko-krakowskiej, kieleckiej, wreszcie od 1925 r. do diecezji częstochowskiej, a od 1992 r. do - utworzonej wtedy - diecezji sosnowieckiej. Źródła archiwalne są więc także rozproszone; korzystano przede wszystkim z materiałów znajdujących się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie, archiwum parafialnym w Sączowie. Spożytkowano także źródła drukowane, a wśród nich: *Acta Camerae Apostolicae. Vol. 1, 1207-1344*, *Księgę dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529 (tzw. Liber Retaxationum)*, *Acta wizytacji dekanatów bytomskiego i pszczyńskiego dokonanej w roku 1598 z polecenia Jerzego Kardynała Radziwiłła biskupa krakowskiego*, *Katalog prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej z lat 1749 i 1784 oraz zawiślańskiej części diecezji krakowskiej z 1776 r.*, *Nekrologium. Księża diecezji krakowskiej zmarli w latach 1749-1810*, *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, katalogi kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej, *Katalog Diecezji Sosnowieckiej 1999*. Wielce pomocne okazały się także opracowania traktujące o ziemi siewierskiej: *Słownik miejscowości księstwa siewierskiego* Zdzisława Nogi, *Siewierz, Czeladź, Koziegłowy. Studia i materiały z dziejów Siewierza i księstwa siewierskiego* pod redakcją Feliksa Kiryka, *Diecezja częstochowska. Opis historyczny kościołów i zabytków w dekanatach: będzińskim, dąbrowskim, sączowskim, zawierckim i zareckim oraz parafii Olsztyn* Jana Wiśniewskiego. Kilka uzupełnień do wykazu proboszczów sączowskich z XVI i XVII w. opublikował Janusz Hetmańczyk w opracowaniu pt. *Bobrowniki i Sączów Inwentarze dóbr z XVII, XVIII i XIX w. Przyczynek do historii wsi w dobrach rządowych* wydanym w 2021 r.

Wykaz bibliografii oraz objaśnienia użytych skrótów i akronimów są dostępne w pliku poniżej.

Trzeba nadmienić, że pierwsze zestawienie plebanów sączowskich opublikował ksiądz Jan Wiśniewski; zamieścił go we wspomnianym wyżej opracowaniu z 1936 r. (s.316 i 317). Opracowanie to było plonem zbierania informacji w poszczególnych parafiach, podczas ich odwiedzania przez autora w latach 1933 - 1934. W opracowaniu jest niewiele przypisów, w szczególności wykazowi proboszczów sączowskich nie towarzyszy żaden przypis wskazujący źródło informacji. Można więc przyjąć, że informacje o plebanach sączowskich ksiądz Wiśniewski uzyskał wyłącznie z dostępnych wówczas w parafii w Sączowie źródeł: istniejącej wtedy jeszcze kroniki parafialnej, ksiąg metrykalnych, inwentarzy czy dokumentów powizytacyjnych. W tym kształcie wykaz proboszczów dotrwał w zasadzie do końca XX w.

Lista proboszczów z pracy księdza Wiśniewskiego stanowiła być może podstawę do utworzenia *Wykazu chronologicznego proboszczów parafii św. Jakuba Apostoła w Sączowie*, który widniał na stronie internetowej parafii Sączów do początku 2024 r. Nie udało się ustalić ani tego, kto jest autorem owego *Wykazu chronologicznego*, ani tego, skąd autor czerpał wiedzę o tym, że pierwszymi proboszczami byli: Dobrosław (1224 - 1248), Przemko z Lipkowa (1248 - 1275), Maciej z Borowego Pola (1275 - 1306), Przemysław z Chrzastkowa (1306 - 1325), a po Marcinie, plebanie z lat 1325-1327 - Szczepan z Polesia (1340 - 1372). Wobec braku wiarygodnych źródeł potwierdzających, że wymienione osoby były plebanami w Sączowie, zdecydowano o nieumieszczeniu ich w prezentowanym obecnie wykazie, poprzestając jedynie na niniejszej wzmiance. *Wykaz chronologiczny* zawierał też informacje o tym, w którym konkretnym roku każdy z proboszczów rozpoczął pracę w parafii i w którym roku ją zakończył. Także i w tej kwestii nie wiadomo, skąd autor zaczerpnął tak precyzyjnych informacji.

Warto także wspomnieć o różnicy między funkcją „proboszcza parafii” i „administratora parafii”. Najogólniej rzecz ujmując, zarówno proboszcz jak i administrator byli ustanawiani przez biskupa z zadaniem zarządzania parafią. Administrator (zwany po łacinie „curatus”) zarządzał parafią podczas wakatu na funkcji proboszcza (np. gdy proboszcz zmarł albo zrezygnował) lub zaistnienia trwałej przeszkody w sprawowaniu władzy przez proboszcza (np. poważnej choroby uniemożliwiającej wykonywanie obowiązków); administratora biskup mógł odwołać w dowolnym momencie. Proboszcz był w zasadzie nieusuwalny z funkcji, chyba, że wystąpiły bardzo poważne powody. W praktyce, przy obsadzaniu wakującego stanowiska proboszcza, najczęściej najpierw biskup ustanawiał danego księdza administratorem, a dopiero o upływie pewnego czasu mianował go proboszczem. Choć bywało i tak (jak w przypadku księdza Juliana Kozłowskiego), że ksiądz był ustanawiany administratorem i pełnił funkcję tylko przez kilka miesięcy, po czym biskup odwoływał tego administratora, a ustanawiał kolejnego, którego potem mianował proboszczem. W kilkunastu przypadkach udało ustalić się daty ustanawiania administratorami i daty mianowania proboszczami, co zaznaczono w notkach konkretnych księży.

Przy opracowywaniu niniejszego *Wykazu* korzystałem z uwag, wskazówek i pomocy wielu osób, którym składam podziękowania. Wśród nich znajdują się: dr Zdzisław Jedynek, ks. dr Jacek Kapuściński, dyrektor Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, ks. Mariusz Karaś, kanclerz Kurii Diecezjalnej w Sosnowcu, ks. dr Paweł Kostrzewski z Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie, Elżbieta Sapińska, ks. Marek Sendal, proboszcz parafii w Sączowie.

Janusz Hetmańczyk